

**7^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»
Αθήνα, 22-24 Οκτωβρίου 2009**

Σάββατο, 24 Οκτωβρίου 2009

Ανοικτή συζήτηση:

**Αντιμετώπιση της ορολογίας στην ανώτατη εκπαίδευση
Διδάσκοντες – Διδακτικό υλικό – Διδασκόμενοι**

Συντονιστής: **Θεοδόσης Τάσιος**, ομότιμος καθηγητής ΕΜΠ

Συνομιλητές: **Κώστας Ευσταθίου**, καθηγητής Αναλυτικής Χημείας, ΕΚΠΑ

Γιάννης Κάβουρας, καθηγητής Πληροφορικής, ΟΠΑ

Μαρίνα Πανταζίδου, επίκουρος καθηγήτρια Σχολής Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ

Κατερίνα Τοράκη, συντονίστρια της Επιτροπής ΕΛΟΤ/ΤΕ21

Τατιάνα Βαλεοντή, φοιτήτρια Ιατρικής, ΕΚΠΑ

Μαρίνα Πανταζίδου

Η Ορολογία στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση: πρωτοβουλίες διδασκόντων

Επιδιώκω να διαβάσω άρθρα εφημερίδων σχετικά με το ερευνητικό μου αντικείμενο, τη ρύπανση του υπόγειου νερού από επικίνδυνα απόβλητα. Με απογοητεύει η συχνή λανθασμένη χρήση όρων. Για παράδειγμα «μόλυνση» (που αναφέρεται κυρίως σε παθογόνους μικροοργανισμούς) αντί για «ρύπανση», «υδροφόρος ορίζοντας» (επιφάνεια) αντί για «υδροφορέας» (στρώμα). Το χειρότερο όμως είναι ότι κάπως έτσι μιλούν και γράφουν πολλοί φοιτητές μας.

Τι μπορούμε να κάνουμε για να είναι οι απόφοιτοί μας πιο προσεκτικοί, από έναν δημοσιογράφο, στη χρήση των τεχνικών όρων της περιοχής μας; Κι αν η δημοσιογραφική χαλαρή χρήση των όρων επηρεάζει το αναγνωστικό κοινό, τότε μήπως επηρεάζει και τους φοιτητές μας; Κι αν είναι έτσι, μήπως η ευθύνη μας ξεπερνάει τα πανεπιστημιακά όρια;

Σ'αυτές τις ερωτήσεις θα προσπαθήσω να απαντήσω. Πρώτα θα αναφερθώ στην εμπειρία μου από το πολυτεχνείο της Αθήνας. Στη συνέχεια θα δώσω 2-3 προτάσεις και παραδείγματα για το τι μπορεί να κάνει ο καθένας μας.

Η γενική μου εντύπωση από το πολυτεχνείο είναι ότι προσέχουμε αρκετά την τεχνική γλώσσα που χρησιμοποιούμε. Μπορεί όταν μιλάμε αναμεταξύ μας συνάδελφοι και φοιτητές να πετάμε κανέναν αγγλικό όρο, αλλά στη διδασκαλία είμαστε «τύποι και υπογραμμοί». Εννοείται βέβαια, ότι καμιά φορά θα χρειαστεί να αυτοσχεδιάσουμε, όχι μόνο στις διαλέξεις, αλλά και στις σημειώσεις μας. Κατά κανόνα, τα βοηθήματα και οι σημειώσεις είναι στα ελληνικά. Μόνο σε προχωρημένα μαθήματα συνιστώνται ξενόγλωσσα βιβλία, χωρίς όμως να είναι απαραίτητα.

Η ευαισθητοποίηση σε θέματα ορολογίας ποικίλλει. Κάποιοι διδάσκοντες, μόνοι τους ή σε ομάδες, έχουν συντάξει γλωσσάρια (συνήθως σε αγγλικά-ελληνικά), όπως για παράδειγμα, εδώ και πολλά χρόνια, ο Τομέας Γεωτεχνικής της Σχολής Πολιτικών Μηχανικών. Κάποιοι άλλοι έχουν συμπεριλάβει σχολιασμό όρων στα συγγράμματά τους, όπως για παράδειγμα ο καθηγητής Γιώργος Γκαζέτας, επίσης από τον Τομέα Γεωτεχνικής. Όμως για τους περισσότερους, οι όροι είναι απαραίτητα εργαλεία για τη δουλειά μας, όπως οι λέξεις για την επικοινωνία: τους χρησιμοποιούμε χωρίς να τους πολυσκεφτόμαστε.

Αν κανείς επιχειρήσει συγκρίσεις, δεν θα δει συνέπεια στη χρήση όρων. Για να σας δώσω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα, έψαξα στις ιστοσελίδες του πολυτεχνείου για τη χρήση των όρων «διδιάστατος – δισδιάστατος» και «τριδιάστατος – τρισδιάστατος». Τα συνθετικά «δι-» και «τρι-» είναι αριθμητικά (όπως στο «δίδυμος»), και αποδίδουν την έννοια που θέλουμε, ενώ τα «δισ» και «τρεις» είναι επιρρήματα (δηλαδή σημαίνουν δυο και τρεις φορές, όπως στα «τρισχαριτωμένος» και «τρискаτάρατος»). Η αναλογία χρήσης των «διδιάστατος – δισδιάστατος» είναι 2:1. Μιλάμε πάντα για τις ιστοσελίδες του Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Εδώ το σωστό δεν τα πάει κι άσχημα. Η αναλογία αναστρέφεται για τα «τριδιάστατος – τρισδιάστατος» και γίνεται 1:8 (εδώ το σωστό είναι το λιγότερο συχνό). Από περιέργεια, συνέκρινα τη χρήση των ίδιων όρων στην εφημερίδα Καθημερινή. Για τις δυο διαστάσεις η αναλογία είναι 1:50 (50 για το δι-σ-διάστατος) και ακόμα μεγαλύτερη, 1:80, για τις τρεις. Επιπλέον, όπως στην καθημερινή ομιλία το σωστό έχει υποχωρήσει, έτσι και στα λεξικά βλέπουμε τα λανθασμένα «δισδιάστατος» και «τρειςδιάστατος». Δεν αγνοώ ότι για αρκετούς αυτή είναι η «φυσική» εξέλιξη της γλώσσας, που πρέπει να ακολουθήσουμε. Απλά δεν συμφωνώ. Πιστεύω ότι πρέπει να παρεμβαίνουμε όταν γίνονται λάθη, χωρίς να κάνω διάκριση μεταξύ «φυσικών» ή «μη φυσικών» λαθών. Για το υπόλοιπο της κουβέντας μας, θα περάσω στη χαλαρή χρήση όρων και στο τι μπορεί να κάνει ο καθένας μας για να την περιορίσει.

Η χαλαρή χρήση τεχνικών όρων μου φέρνει στο μυαλό τον Μητσικώστα, όταν μιμείται στην τηλεόραση τον Αλέφαντο. Συχνά ο Αλέφαντος-Μητσικώστας χρησιμοποιεί λάθος όνομα ή λέξη. Αν ο συνομιλητής του τον διορθώσει, η απάντηση είναι «πες το κι έτσι ρε μάγκα».

Τι μπορεί να κρύβει μια χαλαρή χρήση όρου; Και δεν ρωτώ για τον Αλέφαντο, αλλά για τους φοιτητές μας. Η περίπτωση του διδιάστατου – δισδιάστατου είναι σχετικά ανώδυνη. Στη χειρότερη περίπτωση βλέπουμε το λανθασμένο «δισδιάστατος» να γράφεται και ανορθόγραφα «δυσδιάστατος» (δεν το υποθέτω, το έχω δει). Η σοβαρότερη περίπτωση είναι όταν η χαλαρή χρήση των όρων συγκαλύπτει μια χαλαρή αντίληψη της αντίστοιχης έννοιας. Λογικό είναι όσο η έννοια παραμένει φλου να έχει και πολλά ονόματα. Ευτυχώς, η δουλειά του δασκάλου μάς δίνει ευκαιρίες να φροντίζουμε ώστε οι έννοιες να καθορίζονται με σαφείς ορισμούς. Να, κάτι που μπορούμε να κάνουμε αμέσως-αμέσως.

Κάτι ακόμα που μπορούμε να κάνουμε, είναι να συμβάλλουμε στο νοικοκύρεμα των όρων στην επιστημονική-επαγγελματική μας κοινότητα. Καθένας μας ξέρει κάποιους προβληματικούς όρους στην περιοχή του. Έχουμε πολλές δυνατότητες να κάνουμε κάτι: είτε οργανωμένα (σε θεματικές ομάδες ορολογίας), ή μεμονωμένα (στην τάξη μας, στην ιστοσελίδα μας). Βρίσκω τον συνάδελφο Δημήτρη Κουτσογιάννη, Καθηγητή του Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην Υδρολογία, παράδειγμα προς μίμηση. Το κύριο μενού της πλοήγησης στην ιστοσελίδα του έχει οκτώ ενότητες, η μια από αυτές είναι «Υδρογλωσσικά» [1], με υποενότητες Ορολογία, Γραμματικά, Συμβολισμοί, κ.α. Στην υποενότητα Ορολογία, με ανακούφιση βρήκα τη διάκριση μεταξύ των όρων «υδροφορέας» (στα αγγλικά aquifer, γεωλογική ενότητα που μπορεί να αποθηκεύσει μια αξιόλογη ποσότητα νερού και να τη μεταφέρει με ρυθμό υδρολογικά σημαντικό) και «υδροφόρος ορίζοντας» (στα αγγλικά water table ή groundwater table, το άνω όριο του υδροφορέα).

Ξεκίνησα με τη λανθασμένη χρήση όρων σε άρθρα εφημερίδων και ρώτησα αν η χρήση των όρων στα δημοσιογραφικά κείμενα μπορεί να επηρεάσει τη χρήση τους από τους φοιτητές (εννοείται και από τους διδάσκοντες). Εσείς τι λέτε; Θα σας πω τι λέει ο καλός συνάδελφος

Σπύρος Μοσχονάς, καθηγητής γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Σε επιφυλλίδα στην εφημερίδα Καθημερινή, μας πληροφορεί ότι οι γλωσσολόγοι πιστεύουν πως η γλώσσα δεν επηρεάζεται συστηματικά από τα ΜΜΕ [2]. Προσεκτικότερη όμως μελέτη των αναφορών της επιφυλλίδας δείχνει ότι πρόκειται κυρίως για έρευνες της επιρροής του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Αντίθετα, συστηματική έρευνα της γλώσσας των εφημερίδων και της ορολογίας της οικολογίας από την Pasqueline Dury [3], κατέδειξε σχέση αμφίδρομη. Είναι γνωστό ότι επιστημονικοί όροι μεταφέρονται με τον καιρό στην καθομιλουμένη σε θέματα που ενδιαφέρουν το ευρύ κοινό, όπως το περιβάλλον. Η Dury έδειξε ότι και λέξεις της καθομιλουμένης, μετά από διαδεδομένη χρήση, μπορεί να μεταπηδήσουν στην ορολογία ενός θεματικού πεδίου.

Με άλλα λόγια, όσο περνάει ο καιρός και μαζεύονται στις εφημερίδες τα, εντός εισαγωγικών, «φυσικά» λάθη, δεν θα μας φτάνει ένας Δημήτρης Κουτσογιάννης με τα Υδρογλωσσικά του, αλλά θα θέλουμε πολλούς!! Προτείνω λοιπόν να γράφουμε στις εφημερίδες επισημαίνοντας λάθη. Άδικος κόπος; Εξαρτάται πόσο μας καίει. Για κάτι που με νοιάζει μέτρια, ένας λόγος προσπαθειών προς επιτυχίες 5:1 είναι ίσως το προσωπικό μου όριο. Για κάτι που με καίει, όπως η γλώσσα, θα είμαι ικανοποιημένη αν στις 100 προσπάθειες αποδώσει η μία, κι ευτυχής με οτιδήποτε καλύτερο.

Συνοψίζω. Ανεξάρτητα από το αν ο κάθε ένας από μας βρίσκεται σε ορολογική όαση ή έρημο στο πανεπιστήμιό του, προτείνω τρία είδη πρωτοβουλιών που είναι τελείως στο χέρι μας:

- 1) να εντάσσουμε στη διδασκαλία τη συστηματική χρήση ορισμών,
- 2) να αποτρέπουμε τη χαλαρή χρήση όρων και
- 3) όταν μας μένει λίγος χρόνος, να στέλνουμε κανένα μήνυμα στους φίλους μας τους δημοσιογράφους.

Ε, δεν μπορεί, κάτι από όλα αυτά θα μας πάει λίγο παραπέρα!

Αναφορές

[1] <http://www.itia.ntua.gr/dk-el/hydroglossica>

[2] Μοσχονάς, Σ.Α., 2008, Πόση επιρροή έχουν τα ΜΜΕ; Εφημερίδα Καθημερινή, Ημερομηνία δημοσίευσης: 20-04-08, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_20/04/2008_266902

[3] Dury, P., 2008, The rise of carbon neutral and compensation carbone: A diachronic investigation into the migration of vocabulary from the language of ecology to newspaper language and vice versa, Terminology, 14:2:230-248.